

Dominus pacificum belli dedit exitum : ita et nunc servi sui meritis consimilem virtutem ostendere dignatus est. Similem ergo illum fecit gloriæ Sanctorum. Et sicut Moyses precibus magis quam armis triumphavit, ita gloriosissimus Princeps per arma justitiæ omnia bella feliciter consummavit, ac minime funestam et incruentam victoriam semper habuit. Denique consummatis gloriosissime hujus vitæ laboribus, postquam bonæ opinionis odorem longe lateque redolere fecerat, locumque sibi dilectum cum ceteris monasteriis ditando, et ornando, et excolendo ad perfectum adduxerat, ad percipiendam immarcescibilem coronam ab ergastulo carnis a Domino est vocatus. Qui cum cerneret imminere sibi mortis diem, citatis ad se parentibus et cognatis beatissimæ Imperatricis Chunegundæ, nonnullis etiam regni primoribus, manu eam apprehensam illis commendavit hujusmodi verbis memoria dignis : Hanc ecce, inquit, mihi a vobis imo per Christum consignatam ipso Christo Domino nostro, et vobis reconsigno virginem vestram.

36. In ejus vero transitu, terra plorante, cælum exultavit, sicut Dominus per suam misericordiam revelare dignatus est. Sub ipsa etenim hora exitus illius cuidam servo Dei in solitudine commoranti, diabolus sub humana specie traditur apparuisse (65). Quem vir Dei per spiritum protinus agnovit, et ait : Quo vadis? Cui ille : Ad exequias, inquit, Principis pergo. At ille respondit : Vade, inquit, et comple negotium tuum, in quantum tibi a Domino permittitur. Verumtamen consummato officio tuo, adjuratus per Deum vivum, ad me revertere, ut per te rei exitum cognoscam. Post modicum vero reversus coram servo Dei gemebundus adstitit, et voce querula, et ingenti ululatu dixit : Heu heu ! delusi sumus, in vanum laboravimus, quin etiam ab angelis Dei confusi discessimus. Assistentibus enim hinc et inde nobis et spiritibus angelicis, merita animæ juste in statera appensa sunt; et fasciculis peccatorum deprimentibus, jam pene pars nostra præponderaverat.

37. Tunc subito adustus quidam superveniens cum catino aureo, partis dextræ lancem oneravit, mirumque in modum parti nostræ adeo præponderavit, ut et ipso catino ad terram collapsio, ruina collisionis signum impresserit. Itaque victores angeli animam nobis ereptam gaudentes in suum consortium abduxerunt. Hæc vero tametsi corporaliter gesta referantur, necesse tamen est ut virtute spiritali completa intelligantur. Res etenim spirituales

A per corporales exprimuntur imagines : cumque aliud foris agitur aut dicitur, intus aliud geri significatur. Præmemoratus et sæpe rememorandus Dei famulus calicem aureum in honorem Dei et commemorationem S. Laurentii martyris ecclesiæ Merseburgensi contulerat, cujus speciali patrocinio coram Deo adjutus, et in ipsa sui exitus, hora creditur liberatus. Omni vero veneratione et admiratione dignum esse perpenditur, quod eadem hora calix in certa custodia clausus habebatur, nec minus tamen prædictæ collisionis materiale signum excepit.

38. De eodem vero calice, quid religiosorum virorum relatione in veritate audierimus, futurorum memoriis intimare operæ pretium dignum duximus. Cum enim prædictus Christi confessor Henricus, pro disponendis regni negotiis Marsipolim venisset, accidit, ut quadam die ad altare S. Laurentii attentissime Missam audiret. Qua completa, sicut semper facere consueverat, ablutionem calicis sumere volebat, sed interveniente magno negotio regni, quod vir sanctus proposuit, tunc temporis fieri non potuit. Vocato itaque custode ecclesiæ, rogavit eum, ut calicem cum ablutione in mundo loco reponeret, et eum omni diligentia servaret : quoadusque ipse exoccupatus aptum tempus et locum ad sumendam illam inveniret. Excrescentibus autem causis et placitis, tota die illa turbatus, non potuit se expedire. Postera vero die, post matutinas, cum paucis secretariis suis, clanculo monasterium introivit, et diutius flexis genibus et profusis lacrymis Deum exoravit; accersitoque custode, calicem cum ablutione sibi afferri præcepit. Cumque allatus fuisset et discooperatus, invenerunt ablutionem illam in formam veri sanguinis transmutatam. Quod factum mirabile mox universis, qui aderant, innotuit, et tunc et semper in laudem Dei, et gloriam confessoris sui omnis Ecclesia successoribus suis enarrabit.

39. Discite ergo divites hujus facere sæculi vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, ipsi vos in æterna rescipiant tabernacula. Hujus vero gloriosissimi ac beatissimi Patris præconia linguam carnis reticere non convenit, in cujus transitu angelis triumphantibus cælum exultavit. Defuncto itaque beatissimo Dei famulo anno regni sui xxiv, vitæ quinquagesimo secundo, Imperii vero undecimo, corpus ejus in ecclesia beatorum Apostolorum Petri et Pauli Babenbergæ honorifice sepultum est ac postmodum multis miraculorum virtutibus a Domino glorificatum est.

AD LIBRUM MIRACULORUM OBSERVATIO PRÆVIA.

Notavit Gretserus pag. 81, in apographo Bambergensi Vitæ S. Henrici hunc se titulum reperisse : « Incipit liber primus de vita et gestis S. Henrici Imperatoris confessoris », in eodem apographo nusquam apparere, « aut finem primi aut exordium libri secundi; » nisi forte, inquit, id sumendum sit a commemoratione miraculorum, quæ Deus per sanctum Imperatorem, jam vita functum patravit. Ita prorsus censendum putamus; cum caput 30 dicatur parsænesis et epilogus : sequens vero 31 a miraculis incipiat, nempe ab ea visione, quo Bruno Augustanus antistes, Sancti frater, ab evertendo episcopatu

(65) De hac qualicumque visione consulendus Gretserus a pag. 94 : nos reliqua quæ ad Sancti felicissimi-

mum exitum pertinent, suo loco exposuimus.

Bambergensi absterritus est. Extenduntur porro miracula a dicto cap. 31 ad 54, ut numero xxiv, quorum prima x ante canonizationem contigisse videntur: nam capiti 41 præfigitur hic titulus: « Proæmium in miracula quæ in tractatione S. Henrici Imp. patrata sunt; » transiatis autem ejus reliquias nemo dixerit, antequam sacrum corpus e terra levatum fuerit, quod supra § 3 accidisse ostendimus anno 1147. Non ignoro translationem S. Henrici etiam accipi posse, ut miracula quis facta putet eo tempore quo sacrum ejus corpus ex loco ubi mortem obierat, Bambergam referretur: verum circumstantiæ ita loquuntur, ut restringenda videantur ad translationem aliquam reliquiarum factam post Sancti canonizationem. Visum proinde est totum miraculorum historiam, ad normam nostram, ita dividere, ut decem illa priora constituent partem primam, reliqua partem alteram: eaque ex Surio describere omissis Gretserianis capitum divisionibus. Sit itaque

MIRACULORUM S. HENRICI PARS PRIMA.

1. Anno Dominicæ incarnationis mxxv, ab Urbe A condita millesimo septingentesimo septuagesimo sexto Chunradus ex regni primoribus unus, sed regno antea per rebellionem adversus, Principibus pro ejus electione discordantibus, Aribone autem Moguntino Archiepiscopo, et Eberhardo Babenbergensi Præsule sibi faventibus, octogesimo quinto loco ab Augusto regnum suscepit et annis xv regnavit. Sublimatus autem in regni sede, consilio Brunonis Augustensis Episcopi, fratris Heinrici imperatoris, qui semper, ut supra dictum est, felicibus ejus invidebat actibus, Babenbergensem episcopatum meditabatur destruere, Quia idem Bruno Episcopus promisit reginæ Gisilæ, omnia prædia hereditario jure ad se pertinentia, filio ejus Heinrico contradere. Locus igitur [et tempus B conventui statuitur, ubi hæc res ad exitum perducitur. Nocte vero, quæ diem præcesserat, in qua hæc ventilanda erant, Eberhardus episcopus ad tentorium prædicti Brunonis clam accessit, lectoque ejus assidens, multa super hac re monendo, obsecrando, memoriam fratris animo inculcando cum eodem sollicitus egit. Quia vero jam multa noctis hora transacta recesserat, et Episcopum pro auditis sollicitatum somnus oppresserat, visus est ei frater suus Imperator Henricus lecto suo adstare, faciemque suam barba ex una parte depilata turpatam objectare. Cum super hac re stupido et admiranti, ac quis tam temerarios ausus in eum præsumeret, interroganti: Tu, ait, hæc fecisti: qui me, et sanctos Dei, quos rebus mihi a Deo concessis dotavi, C despoliare disposuisti. Cave jam ulterius super hac temeritate, ne incepta luas magna infelicitate. Ad hæc ille expergefactus, ac de visione non parum perterritus, membrorum quoque horrore ac timore non leviter est attactus. Mane autem facto, cum diu expectatus ad conventum procerum non veniret, regina pro filio sollicita, nuntiis missis, obnixè rogabat, ut adveniens promissa perficeret. Ille vero affirmabat se tanta infirmitate gravari, ut nec de lecto surgere, nec pedem posset quoquam movere. Cum rogaretur ut se in lecto ad conventum deportari putaretur, quo vel sic promissio perficeretur, omnino abdicavit, seque in Deum et Sanctos ejus peccasse, libera tandem voce proclamavit. Sic itaque divina pietas per merita famula sui, ne spe quam in se posuit fraudaretur, omnia illa pravæ conspirationis machinamenta repressit: itaque, quod ab eo

bene cœptum est, confirmando, semper exinde ad meliora provexit.

2. Sed jam nunc ad miracula, quæ post felicem illius transitum Dominus, ad declaranda meritorum illius insignia, circa gloriosi corporis ejus sepulturam operatus est, veniamus; pauca ex his ad posterorum notitiam transferentes; quæ aut veraci aut indubitata majorum relatione ad nos delata sunt, aut ipsi modernis temporibus gesta probavimus, et vidimus. Mulier quædam contracta in ipsa civitate manebat, adeo incurvata, ut ad gradiendum erigi nullatenus potuisset, sed reptaret potius manibus quam pedibus ambularet. Huic orationibus frequenter incumbenti divinitus inspiratum est, ut ad memoriam beatissimi viri accederet, atque omnipotentis Dei misericordiam obnixius imploraret. Accidit autem ut dies anniversarius præfati Patris Domini nostri congrua observatione celebrari deberet. Populo ergo, more solito, ad ecclesiam conflente, et clero vigiliis vespertinas celebrante, mulier quoque illa incurvata et contracta advenit, et plena fide ac devotione usque ad locum sepulcri accessit, dicens cum Propheta: Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus, in atriis domus Domini. Ibidem ergo pernoctans in oratione, universum quod habebat, id est cor contritum et humiliatum Domino obtulit, et in fide Christi lacrymis rigavit pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et unguento ungebat. Et quoniam multum valet deprecatio justis assidua, cum indefessa usque in diem talibus sacrificiis insisteret; circa horam diei tertiam inter ipsa Missarum solemnia, dum in secunda Missa Alleluia canitur, Laus Dei in hominibus, ipso operis effectu adimpletur. Subito enim, cernentibus cunctis qui aderant, mulier quasi in ecstasi facta est, ac deinde sensim nervi, qui dirigerant, dissolvi, et universa corporis membra concrepantia cœperant extendi; ac sic ordine suo tota incurvati corporis deformitas in suam pulchritudinem reformata est, et mulier erecta, et usum ambulandi, et reliqua membrorum officia cum omni integritate reciperet. Id autem certissima fide cognitum est, referentibus boni testimonii fratribus, qui præsentibus huic miraculo se interfuisse et vidisse testati sunt.

3. Neque hoc negligendum aut silentio prætereundum videtur, quod antiquitas tradidit, et veridica relatione multorum memoriæ commendavit.

Quidam æditus in ordine laico ad custodiam ecclesie deputatus, furtis cœpit consuescere, et in ipsa ecclesia, quæcumque poterat, clanculo decrustabat. Sed quemadmodum bonis Dei male utendo, mali ipsa bona Dei, quantum in se est, quodammodo convertunt imo pervertunt in malum; ita e contrario summus artifex mala malorum quandoque etiam in bonum convertit ipsorum. Ut enim ad propositum redeamus, ille prædictus ecclesiasticæ custodiæ deputatur, cum jam inolita vitiorum consuetudine ipsam consuetudine peccandi sibi quasi legem fecisset, misericorditer a Domino visitatus atque correptus est, juxta illud: Si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum. Nocte igitur quadam, dum in ipsa ecclesia somnum caperet, servus Dei aspectu terribilis illi apparuit, qui et aspere invecus in eum dixit: Species decipit te, et concupiscentia subvertit cor tuum, Quare hoc et hoc fecisti? Scito quia rem iniquam operatus es. Hoc dicto, illum de stratu suo protraxit, et multis verberibus cæsum, cruentatum dereliquit. Hæc quidem somnians pertulit, sed expergefactus signa plagarum evidentia demonstravit, et verba verberum argumentis comprobavit. Taliter ab immani præcipitio retractus, idem ipse postmodum in suo ministerio usque ad proveciorem ætatem in ecclesia permansit, et in ejus correctione multi correcti sunt, glorificantes Deum, qui per servum suum jam coronatum in cœlis talia operatur adhuc in terris.

4 Quadam vice incerto casu cuidam accidit, ut dissociatis ab invicem naturalibus instrumentis, mandibula loco suo dimota, et oris impediret officium, et naturalem humani decoris compositionem deformare. Doloris, et deformitatis accedebat molestia, quam perpendere in alio commode valebimus, si ad nostri corporis infirmitatem animo recurramus. Talibus circumventus incommodis clamavit ad Dominum, et divinæ pietatis obnoxius imploravit auxilium. Ut ergo opera Dei manifestarentur in illo, multis assistentibus et videntibus, ad tumbam Beati accessit, et capite superimposito, tam diu precibus institit, quoadusque per merita servi Dei sanitatem, quam desiderabat, accepit. Quid enim? Necessarium enim est ut, qui Domino universæ creaturæ obediunt, illis creatura omnis certis legibus rationis per omnipotentis Dei virtutem obediatur.

5. Item in alio tempore contigisse in veritate audivimus, ut quidam a paralyti usque adeo vexaretur, ut exinde usum brachii perdidisset: nutu divino admonitus est ut ad sepulturam Sancti corporis accederet, et prostratus in oratione, Dei omnipotentis misericordiam per beatissimi viri ibidem requiescentis merita invocaret. Toto itaque corpore prostratus orationibus incubuit. Quid ergo? Christus Filius Dei, qui super terram gradiens manum aridam habentem sanavit; idem nunc sedens

A ad dexteram Patris, eodem invocato miraculo, per merita dilecti sui, supplicem istum liberavit. Sanus equidem ab oratione surrexit, et Deum propitiorem in commemoratione Sancti sui glorificavit. Clamor ad cælum attolitur et cum debita gratiarum actione hymnus gloriæ omnipotenti Deo ab universis assistentibus decantatur.

6. Hoc quoque successoribus nostris indicare curavimus, quod in diebus Rogationum ad sepulcrum prædicti Confessoris contigisse veraciter cognovimus. Quidam enim sacerdos cum populo suæ procurationi commisso in diebus Rogationum crucem cum hymnis et canticis ad monasterium scilicet sancti Petri et S. Georgii deferebat: cum quo quidam cæcus, alterius manu ductus, veniebat. Is cum ad sepulcrum Confessoris Christi venisset, ex toto corde suo rogavit sanctum Heinricum, ut per ejus interventum, restitueretur ei lumen oculorum. Cumque diu precibus et lacrymis pulsaret ad ostium pii Confessoris, cunctis videntibus et in laudem Dei acclamantibus, redditus est ei visus per gratiam Omnipotentis. Et mirum in modum, qui alterius manu ductus crucem Domini secutus, fuerat cæcus, modo propriis manibus crucem ferens cum laudibus Christi, populo domum redeunti ductum præbuit illuminatus.

7. Aliud quoque divinæ virtutis miraculum celebri commemoratione et certa fide cognitum est. Erat quidam languidos ipsa in civitate omnibus cognitus, cujus inferiora omnia a lumbis et infra omnino præmortua fuerunt, adeo ut nec pedibus solo niti valeret, sed instrumento cuidam rotulis quatuor coaptato pendulus inhærebat, suique corporis molem manibus propriis pro possibilitate artificis volutabat. Idem loculum sanctissimi corporis frequentius visitare solebat: et per Dei misericordiam, ad celebranda servi sui merita, tantam gratiam est consecutus, ut membra præmortua vivificarentur, ac deinde baculis utroque humero suppositis, pedibus terram tangeret et erectus incederet.

8. Modernis etiam temporibus quidam contractus, quia adhuc in carne superest, in eodem loco sanatus est, et naturalem usum ambulandi recepit. Præter hæc multa alia sanctitatis argumenta et experimenta frequenter in eodem loco sunt: debiles curati, cæci illuminati; dæmones ex obsessis corporibus visibiliter fugati: multi ex diversis infirmitatibus ibidem frequentissime liberati sunt, Domino testificante, quanta Sanctorum gloria in cælis sit, quos tantis miraculorum virtutibus in terris coruscare concedit: ne apud homines loco humili teneantur, qui apud Deum meritis excelsi esse comprobantur.

9. Cum etenim miraculorum attestationibus, sanctitatem Confessoris sui Dominus declararet, Babenbergensis Ecclesie Prælati crebrescentibus signis, cum mandatis et litteris Chunradi Regis ac Principum Romam abierunt magna et quam mira-

bilia Deus per Confessorem suum operetur, Domino Papæ Eugenio, et Romanæ curiæ nuntiaverunt. At illi gaudentes, et pro tantæ famæ dulcedine Deum glorificantes, de canonizatione sancti Regis Henrici cœperunt sollicite ac diligenter ad invicem conferre, quatenus in Catalogo conscriberetur Sanctorum, qui virtutibus et signis probaretur assumptus esse in regnum cœlorum. Cui canonizationi quidam Cardinalis, Joannes nomine, cœpit vehementer obstistere, et projecto timore Dei, in quibuscumque potuit, non verecundatus est prædicto Confessori detrudere. Sed divina ultio detrahentem cœlesti verberare repente coercuit, et dum famam beati viri laceraret, potestas Dei lumine oculorum eum privavit. At ille adeo percussus et humiliatus cæcitatæ molestia et reatus sui conscientia cœpit tórqueri; et quomodo hanc plagam in Confessorem Christi peccando meruisset, publica voce confiteri, [et mirum in modum, quem prius dentibus detractionis lacerabat, hunc modo laudibus et præconiis usque ad sidera extollebat. Conversus itaque ad pœnitentiam, celerem consecutus est indulgentiam, et per intercessionem Confessoris Christi denuo est illuminatus, ob cujus ultionem justo iudicio Dei fuerat excæcatus.

10. Simili modo cum in loco Babenbergensi, ubi prædictus Confessor tumulatus fuerat, de canonizatione ejus celebris fama haberetur, vir quidam religiosus de signis, quæ per eum fiebant, cœpit dubitare, et de permutatione exequiarum, quæ in anniversario ejus celebriter fiebant, intra semetipsum dolere: qui mox oculorum caligine adeo est plagatus, ut postea per Confessorem Christi sanatus, quantum sanctitas ejus apud Deum posset, in curatione ipsius experiretur. Et mirandum est valde, quod de sanctitate tanti viri aliquis dubitare potuerit, cum conversationis sanctitatem, castitatis in-

tegritatem, eleemosynarum largitatem, humilitatis custodiam, et omnia opera justitiæ usque in finem vitæ suæ cum devotione summa servaverit. Sed, sicut scriptum est: Nemo propheta acceptus est in patria sua. Vir ergo prædictus, defectu lumini gravatus, confugit ad patrocinia Sanctorum, deprecans ut per eorum suffragia sanitas sibi restitatur oculorum. Et cum ex dolore et labore assidua venarum incurvatione fatigatus fuisset, lassatum corpus somno reparavit. Cui dormienti S. Wolfgangus, eo quod eum familiarem in orationibus suis habuerit, apparuit, et ait ei: Ora Confessorem Christi Heinricum, et liberabit te, quia, quod ejus sanctitati derogasti, idcirco hæc plaga cæcitatæ venit super te. Post hanc visionem expergefactus ex conscientia delicit sui contremuit, et ad tumbam Christi Confessoris concito gradu et devota mente properavit. Et procumbens terræ, a Confessore Christi lacrymis et precibus, suis excessibus veniam postulavit. Qui statim exauditus, et pristinae sanitati restitutus, gratiarum actiones Deo et sancto Heinrico retulit; et magnalia Dei, quæ circa ipsum Deus fecerat, religiosus viris, qui nobis retulere, ipse narravit. Caveant igitur habitatores sæculi domesticis Dei et civibus Sanctorum detrudere; quia necesse est eos hic et in æternum perire, qui Sanctorum bonis operibus solent obloqui et invidere. Quamvis ergo nunc tempora miraculorum non sint, signa enim debentur non fidelibus, sed infidelibus: tamen cum aliqua nobis præter solitum cursum ordinemque naturæ eveniunt, omni veneratione amplectenda sunt: quatenus et ipse, qui in Sanctis suis mirabilis est, honoretur, et tarditas nostra ad meliora quæque tantis virtutibus accendatur; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PARS ALTERA.

11. Tempore illo, quo venerabilis abbas Merseburgensis [Ecclesiæ Volmarus reliquias beati Henrici Confessoris Saxonice terræ invexit, sexus utriusque turba, fama divulgata, obviam venit: ex quibus quosdam recuperandæ sospitatis causa, quosdam vero ferens studium, quod ab antiquo circa ejusdem Regis nomen habuerant, attraxit: eo quod terræ suæ statim frequenti paganorum incursu quassatum. illum reformasse, priorum relatione didicerant. Sed meritorum ejus præconia cœperunt in ipso itineris processu evidentibus miraculorum indiciis declarari: in quo diversis morborum generibus oppressi, salutem pristinae [quot] fuerint restituti, referre per singula, tædium scribenti et fastidium forsitan generaret legenti. Tamen hoc non silendum, quod in plerisque curationum locis, in testimonium divinitus ostensæ virtutis, cumuli hanc grandes, vulgi studio, congesti excrevere: ut his

visis posteritas illi reverentiam exhiberet, cujus meritis tot genti suæ beneficia collata videret. Verumtamen his interim omissis, ea referenda sunt, quæ in memoria hodieque tenentur a multis.

12. Inter ægros, quorum multitudo salutem petens comitabatur, adolescens quidam irrefragabili membrorum contractu globatus, a parentibus portabatur [sella] gestatoria. Qui, nil in via consecutus, ad ecclesiæ limen usque perducitur. Procedit obviam reliquiis digno cultu chorus monachorum ac clericorum, non tam ejus loci quam ex aliis ecclesiis confluentium. Deinde, ut moris est, concentu vulgi et cleri mixtim concrepante, regreditur. Missarum quoque solennitas ritu festiviore de ipso beato Heinrico inchoatur. At claudus ille inter agmina constipantium vix ecclesiæ illatus, juxta altare, ubi reliquiæ ferant collocatæ, deponitur. Videres in eo illud Isaie compleri Sicut cervus claudus, et clara erit lin-

gua mutorum. Cœperunt enim nervorum ejus vincula solvi, pedes, cruraque extendi; illeque in oculis omnium prosiliens, quanto potuit vocis conamine, virtutem in se factam protestari. Sicque officium gressus, quod usus ab ipso nativitate ejus exordio negaverat, gratia Christi per merita beati Henrici reparabat. Vox in laude Dei utriusque sexus attollitur in altum: sanatus ante altare communicaturus sistitur; sicque ad propria cum parentibus regreditur.

13. Dæmoniaci tres, unus masculus et duæ feminæ in eodem loco curati sunt: qui nomen Henrici blasphemando ingeminantes frequenter, tandem cum stridore horrifico, sedes, quas tenuerant, reliquerunt. Unus eorum pertinacior ceteris, diu sancti nominis invocationi renitens, cum ad se reliquias deferri cognosceret; modo, cum per se Henricus venit, non subsistam, inquit: statimque, cum clamore magno hominem possessum deseruit. Hæc ipsa die adventus reliquiarum infra Missam gesta sunt.

14. Erat in territorio Merseburgensi mulier diu cæca, quæ, familiaribus gressus suos regentibus, in occursum reliquiis ultra possibilitatem, spe recuperandi visus, properabat, nihilque salutis in via se recepisse, peccatorum suorum obstaculo adscribens, triduo pervigil et indefessa prece, Christi misericordiæ januam pulsavit: tandemque lucis optatæ suffragium per merita beati Henrici obtinuit. Hæc in eadem, qua prius, villa, diu vixit: tamque clarens omni terræ illi ejusmodi miraculum fuit, ut nulli fere, maxime horum, qui tunc temporis fuere, incognitum esse possit.

15. Item inter occursantes a remotioribus terræ illius partibus, mulier quædam non solum incessu privata, sed et totius corporis miserabili specie deformis et distorta a conviciis vehicule [1. viæ sociis] trahabatur. Quæ, de beati Henrici patrocinio confidens, propter ubi jam vulgata virtutum ejus insignia, nomen illius assidua invocatione, cum oculorum manuumque extensione memorabat. Ideoque quod totis animi votis quæsivit, in itinere adhuc invenire meruit, Laxatis siquidem sistris, ac gibbi modo reflexo, totoque corpore inabilem redintegrato formam, vocem in se virtutis ostensæ præconam fudit; versisque in stuporem comitantibus, vehiculum deserit, et lætantes de Dei magnalibus, lætior ipsa præcedens ad ecclesiam venit: ac vota [quæ] pro recipienda sospitate factura venerat, jam ea potita, triduo illic morata solvebat.

16. In civitate Hallensi, quæ duobus a Merseburgensi loco milliaribus distat, fuit matrona quædam non ignobilis; quæ, jugi fere dentium dolore vexabatur, adeo ut paulatim robore dentium absumpto, spem salutis assiduitas negaret doloris. Cumque noctis cujusdam initio vehementius acerbitate morbi stimularetur, cum gravi suspirio hanc prorupit in vocem: O beate Henrice, qui omnium te quærentium necessitati succurris, me peccatricem plena fide te invocantem, ne despice; sed fac, ut vel unius

A noctis per tuum patrocinium perfruar quiete. Hic dictis, præ tædio, caput ad modicum reclinanti somnus obrepsit: statimque omnis, quo diu laboraverat, dolor funditus abscessit.

17. In Monasterio beati Petri, quod Merseburgensi civitati contiguum est, res talis accidit, cujus fere omnis congregatio meminit; ipseque frater, de quo sermo est, adhuc superstes inquisitus, cum gemitu referre consuevit. Cum festum beati Henrici, pari voto, longe lateque, omnes terræ illius ecclesiæ, ritu festivore colendum exciperent; eadem, quanto vicinior, tanto in laude illius prompta, pro suo posse, cœpit esse ornatior. Sed quia impossibile est ut, in prosperis quis, quamvis justus, quamvis sanctus, livorem effugiat, frater quidam, invidiæ stimulis actus, ejus sanctitati non timuit derogare, et modis omnibus, ejus quantum in ipso fuit, reniti gloriæ, in tantum, ut ea die cultiora quæque (quia tunc custodis officio fungebatur), occultaret, et signorum grandium consonantiam præpediret. Sed non diu frater ille impune Dei, et beati Henrici tulit offensam. Nam cœpit subito corpore fere quinque sensuum officio privari: deinde animi rigore laxato, palam omnibus Dei judicium in se protestari, sicque necdum ad perfectum sanatus, aliquantulum in melius reparari.

18. Hoc, quod subjungam, ipso, de quo dicturus sum, Episcopo referente, Deo teste, cognovi. Cum Polonia jugum imperii, utpote gens rebellis et effera, et magis saltuum et paludum inviis quam virium robore confusa, de cervice sua niteretur excutere: ad reprimendam ejus contumaciam gloriosus imperator Fridericus animum intendit. Cumque indicta generali expeditione, copiosus a diversis regni partibus contractus esset exercitus, Principes terræ illius, et omnis populus timore correpti, quippe qui regni vires contra se moveri; se autem impares et inexpertos peritiæ belli videbant, ad placandam regis iram legatos mittentes, iterata subjectione prioris dissidii errorem corrigere omnimodis promittebant. Ad hoc ergo reverendæ personæ, miræque prudentiæ episcopum Plocensis ecclesiæ Wernherum elegerunt, eumque cum donis regiam magnificentiam decentibus, ad Imperatorem Aquisgrani morantem, et ossa Caroli Magni levata in thecis auro gemmisque confectis recondentem direxerunt. A quo diu repulsus, tandem interventu Principum in gratiam admissus, legatione ad votum peracta, cum reliquiis S. Henrici, aliisque donis ab Imperatore perceptis redit: et in nemore quod Xubriæ ac Poloniæ terminis interjacet, mediante jam die, tentoria figi præcepit. Cumque post refectionem fessos ex itinere artus quieti dedisset, quidam in somno, regia veste circumamictus, et dextra sceptrum gerens illi adstitit, hisque verbis eum allocutus ait: Quid in hac vasta solitudine somno deprimeris? Quæ tecum nesciens geris? Et dum ille perterritus, quisnam esset merrogaret: Ego sum, ait, Henricus, Babenbergensis ecclesiæ fundator:

temporalis vitæ cursu, immortalitatis com-
 m a Domino promerui. In eo ergo, quo jaces,
 xlesiam nomini meo, prout tempus permittit,
 e, sciens, procul dubio, processu temporis,
 n in eo servitium augmentari. Surgit igitur
 us statimque per famulantium ei manus
 n ruentibus lignis, in modum habilem fecit
 um; sed de lapidum penuria, qui ibidem au-
 m videri consueverant, dum anxius circuiret
 us, casu baculum, quem ferebat, in agge-
 terre cumulum figens, lapidum copiam in
 adinem quadratorum reperit; sicque altare
 mens, Dei et beati Heinrichi, sanctique Sigis-
 Regis nomini dedicavit. Ubi tunc, multis
 plantibus, major ecclesia construitur, ac mo-
 æ professionis Ordo inchoatur; quodque ille
 erat, jam impleri videtur. Hac igitur occa-
 sione beati Heinrichi apud illas nationes in-
 tione cœpit haberi.

Quodam tempore cum non modica multitudo
 rum, variis languoribus oppressa, in ecclesia
 surgensi non solum sanitatem corporis, sed
 em importune petens confluisset, populus,
 ationis causa advenerat, prout facultas per-
 at, unicuique misericordiæ manum porrige-
 bi rusticus quidam e proxima villa, cupiditate
 is, nervorum contractionem simulavit, et re-
 o pede in medio languentium consedit. Quem,
 rei domesticæ cura regredi compulisset, jam-
 aculo innisus, ficto gressu extra limen ecclesiæ
 sisset, locum quærit opportunum, ut, pede
 ), expeditius, quo tendebat, perveniret. Sed
 l beato Heinricho dignam ejus meritis pœnam
 ante, miseriam quam ante simulaverat, jam
 : irrefragabili pede nati cohærente, sentiebat.
 geret? Pudor dolorque conflictu pari in ejus
 : decertabunt. Pudor propalare rem gestam
 ebat; dolor confiteri cogebat. Vicit tamen
 . Et omnes, hæc audientes, grandis apprehendit
 . Hoc itaque indicio cunctis claruit Dei famu-
 non solum votis pie quærentium adesse, ve-
 etiam talia præsumptibus districtum obesse;
 : deinceps perfidorum præsumptio talis ces-

Est ecclesia parochialis ecclesiæ B. Petri in
 Castro contigua, juxta quam residens cæcus
 m, audivit concentum popularium in repara-
 cujusdam ægri devotissime congratulantium.
 autem hic de terra et de gente Sclavorum:
 s simplicitas vel irrationabilitas, pravitate qua-
 ingenii, naturalis est adeo, ut vix vel tenuem
 videantur habere scintillam. Quærit ergo cau-
 alis concentus. Cui, cum pro sonatione lan-
 tis hæc fieri indicatum esset, ait: Iste Heinrichus
 micus cum sit, solis Teutonicis gratiæ suæ
 at subsidium: mihi vero gentisque meæ homi-
 : nihil unquam beneficii contulit. In risum
 qui aderant, excitantur. Quidam vero sanioris
 i, ut ecclesiam petat pro salute sua rogaturus,

A adhortantur. Ductus itaque, ubi reliquiæ beati Con-
 fessoris servabantur, humi prosternitur: et paulo
 post pietatem Teutonici, Sclavus ipse, quam negari
 sibi querebatur, experitur. Cœperunt enim ab ocu-
 lis ejus albedines in modum squamarum avelli,
 optatumque lucis suffragium in eo redintegrari.
 Unde gens illa, quæ, ut dixi, rustica simplicitate
 et fidei pusillanimitate se sperni arbitrabatur, hoc
 beneficio fiducia speque resumpta, ultro omnes
 heatum Heinrichum studio devotiori venerabatur.

21. Hujus rei, quam dicturus sum, tot fere testes
 habentur, quot fratres, qui tunc temporis fuere,
 apud præfatam B. Petri ecclesiam inveniuntur; qui
 eam tanto fidelius, quanto verius agnovisse con-
 tigit, attestantur. In quadam eorum villa, civitati
 proxima, rusticus quidam, gravi tactus infirmitate,
 officium pedis unius amiserat, adeoque arentibus
 nervis ac carne præmortua emarcuerat, ut tam
 solertia vel studio in eo recuperari sanitatem, tam
 ipsi quam omnibus eum iuventibus, impossibile
 videretur. Unde, quod ab homine fieri desperabat,
 ab eo cui nihil est difficile sed solus restaurat uni-
 versa, per beati Heinrichi patrocinium, fide firma,
 spe solida, quærens, ejus misericordiæ januam
 fletibus assiduis, jejuniis crebris pulsavit, et tandem
 in formam pristini gressus restitui meruit.

22. In pago quodam, milliari uno a Merseburgensi
 castro distante, mulier surda et muta ab exordio
 nativitatis suæ, a propinquis et civibus, misericordiæ
 C sinu fovebatur. A quibus, ad ecclesiam perducta,
 nutibus et signis, quibus erga eam uti possibile
 fuit, ante beati Confessoris reliquias prona sterni
 jubebatur. Sed illa, jumento insipienti similis, pro
 se nil rogare noverat; vel quod essent reliquiæ, aut
 quid generetur, penitus nesciebat: cui tamen fide-
 lium pro salute ejus in commune supplicantium
 oratio fidesque subveniebat; et per beati Heinrichi
 suffragia, ut ipsa postea testabatur, in utroque cor-
 poris officio reformari meruit ex integro.

23. Cum excubiæ sacræ a fidelibus circa thesau-
 rum incomparabilem sine intermissione flerent: ita
 ut, aliis recedentibus, aliis venientibus, die noctuque
 fores ecclesiæ non clauderentur, custos ecclesiæ,
 D inter oves lupos sub vellere ovium latentes non
 facile agnosci considerans, auferri furtim reliquias
 metuebat. Ad quod præcavendum, ex quadris lapi-
 dibus factis satis habili reconditorio, eas in illo loca-
 vit. Cui etiam ostiolum ex pino, quod causa po-
 scente claudi et aperiri posset, imposuit. Nocte
 ergo quadam, infra cursum matutinum lumen in-
 cautius eidem apponens, chorum, quem studiosius
 aliis frequentabat, ingreditur: sed paulo post fu-
 mum sentiens, et quid acciderit, animo præsgo
 concipiens, ad locum festinus revertitur: invenitque
 ostiolum a flamma tangi et fumum dare, sed non
 lædi. Cujus hæc meritis, nisi ejus cujus illic reli-
 quiæ servabantur, possunt adscribi. Poterant qui-
 dem, absque ligno et lapidis repositione, a raptu
 alieno, ipso mediante, servari: sed pius confessor

121, laborum et studium deinde ubi obsequium, nihil inuicem deperit, ut in la parva detestante...

21. Nihilis scriptis de modis curantur necesse...

22. Nihilis scriptis de modis curantur necesse...

APPENDIX

Forme que ad imperium Filium, ad Anagnin scriptam, ad S. Henrici reuocata...

CAPUT PRIMUM

De diplomate de data Vila hoc regis. 1. Hoc regium diploma...

2. Henricus filius Henrici, datus esse potestatem...

3. In hoc diploma non legitur quod nullus, diploma...

firmationis descriptio in hunc modum se habet. « Leo Episcopus servus servorum Dei Hartwico Bambergenſi Episcopo, sibiſque canonicè in ſede episcopatus ſucceſſori in perpetuum, æternam in Domino ſalutem. Cum exigente cura paſtorali, » etc. *Vide ubi ſupra.*

Henrici Imperatoris II, Regis III conſtitutio, qua eccleſiæ Bambergenſis privilegia conſirmantur. Legendæ cap. 19.

27. Nec minus ipſe Rex præfatus Henricus III, Chunradi Imperatoris filius, dudum, Patre vivente, Rex conſtitutus ordinationis ſuæ anno XII, regni autem primo, ad conſirmandum Bambergenſe episcopium, privilegium quod ſubjunctum eſt ſcribi juſſit, ſuperſtite adhuc Eberhardo primo ejuſdem ſedis Episcopo. « Henricus, Dei favente clementia, Rex. In examine Dei cuncta conſpicientis æquale meritum credimus fore dantis et corroborantis. Credimus etiam ad regalem noſtram majestatem pertinere totius regni curas, præcipueque omnium ſanctarum Dei eccleſiarum commoda conſiderare, et omnia eis adverſantia ſub omni feſtinatione abolere, ne vel gravi incommoditate vileſcant, vel qualibet, pro noſtra culpa, orta occasione, a priſtino cultu et religione recedant : quatenus, dum hæc pro amore pariterque timore Dei fideliter peragimus, illorum qui hæc pio affectu Deo contulerunt, meritis et gloriæ communicemus. Proinde omnibus in Chriſto fidelibus, ſcilicet tam futuris quam præſentibus, notum eſſe volumus qualiter ob hanc ſpem, per interventum dilectiſſimæ matris noſtræ Giſilæ Imperatricis Auguſtæ, pro amore etiam dilecti fidelisſque noſtri Eberhardi, primi ſanctæ Babergenſis Eccleſiæ episcopi, eundem locum a divo Imperatore Henrico ſecundo, pro ſua ſuorumque anima in episcopatum, divina inſpirante clementia, perfectæ fidei charitatisque devotione, in honore Principis apoſtolorum Petri et S. Georgii martyris ſublimatum, conſenſu fidelium noſtrorum ſancimus. et, omni contradictione remota, regaliſ noſtræ majestatis auctoritate corroboramus ; omnes etiam res mobiles et immobiles ejuſdem ſanctæ Dei eccleſiæ, quas ipſe divus Imperator pro ardore cœleſtis patriæ ibidem larga manu contulit, ea ratione conſirmamus, ut, fidelis noſter Eberhardus ejuſdem loci primus Episcopus, ejuſque in perpetuum ſucceſſores ſecura eas tranquillitate poſſideant, et liberam poteſtatem habeant, et res, et proprietates ejuſdem eccleſiæ cum conſenſu deleri et populi ordinare, componere, et augmentare.

28. « Noſtra quoque auctoritate ſancimus ut, in abbatiis, monaſteriis, comitatibus, foris, mercatibus, monetis, naulis, teloniis, caſtellis, villis, vicis, areis, ſervis, ancillis, tributariis, decimis, foreſtibus ſilvis, venationibus, piſcationibus, molendinis, aquis, aquarumve decursibus, campis, pratiſ, piſcinis, terrenis cultis et incultis, libris, argento et auro, gemmis, vasiſ, ornamentis, vel aliquibus uſtenſilibus in cultum et religionem Dei ibidem collatiſ, et in omnibus terminis rebusque ejuſdem eccleſiæ; aut

A quidquid ad præſens illud pertinet vel explicari poteſt, nulla ſit infeſtatio tyranniſ nulla poteſtas irruat ibi per violentiam, nec comes aut judex legem facere præſumat, Episcopum ejuſdem loci, omniſque poſſeſſor famulantium ibi pro immunitate habeatur. Episcopatus liber, et ab omni extranea et ſecurus poteſtate : quatenus, ibidem Deo fam et primi constructoris memoriam digne ce noſque fautores et corroboratores poſſint et Deo precibus ſui commendare. Et, ut hæc auctoritatis traditio firma et inconvulſa per hoc privilegium inde conſcriptum manu corroborantes, ſigilli noſtri impreſſione juſt insigniri. »

CAPUT II.

De recentiori per S. Henricum Eccleſiæ Bambergensiſ patrocinio.

29. Præmiſſis antiquioribus ſancti Imperatoris miraculis hanc appendicem ſubjuncto, quam accurate collegit digeſſitque laudatus ſuper R. P. Nicolaus Pottu, collegii noſtri Bambergeniſ digniſſimus Rector, in ſanctiſſimorum Conſtitutionum eccleſiæ Bambergenſis fundatorum, gloriarum, et digniſſimorum Præſulum, ipſorum clariſſimam meritam commendationem. Virum interrogatum nullamne Bambergeniſ miraculorum poſtremæ ſæculiſ per Sanctos patratorum rationem poſſent, quorum elenchnſ hic etiam adnecti : Voce muta, ut ita loquar, reſpondit, prædictæ appendicem ſeu tractatum ſubmittendo, quem arbitrio meo plane reliquerit, intactum ego regnum reddendum cenſui, ut pote ex iis monumentis concinnatum quibus nec addendum quidquam demendum exiſtimaverim : et quamvis Henrici favores, ſeorsim a cæteriſ, in pauciora contractiſſent, tam præclara nihilominus viſa ſunt exempla, a binis Bambergeniſ eccleſiæ Principibus, S. Henrico potiſſimum opitulante, orbi publico exhibita, ut hic locum habere mereantur ipſa narratione, a Pottuvio recte concinnata, ſignificetur totius rei œconomia, cui hic titulus præfixus eſt.

D *Favores a S. Henrico cœliſ præſtiti Episcopis Bambergeniſibus.*

30. « Poſtremis hiſce ſæculiſ, quibus hæreſis Germania graſſatæ ſunt atque etiam Franconia magna ex parte infeceſerunt, S. Henricus cum viſa ſua conjuge ſpecialeſ eccleſiæ Bambergenſis olim fundatæ curam gerere viſus eſt; dum a Episcopos Bambergeniſes, duos præſertim, ſingulariter devotos, nimirum Nythardum episcopum XLVI, et Joannem Godefridum episcopum extraordinariis quibusdam favoribus proſecutus atque eadem opera Eccleſiam Bambergenſem diante zelo horum duorum Præſulum, ab inſana hæreſeos et flagitiorum ſervitute vindicavit. Quæ hic narrantur deſumpta ſunt potiſſimum a Friderico Fornero, ſcriptore Episcopis illiſ coæ

familiari : cujus viri aliqualem notitiam præbet inscriptio sepulchri ejus Bambergæ in templo parochiali S. Martini, quæ talis est : « Reverendissimus « in Christo Pater ac Dominus Fridericus Fornerus « sac. Theologiæ Doctor, episcopus Hebronensis, « suffraganeus Bambergensis, ac ibidem in spiritalibus Vicarius Generalis, sacræ Cæsareæ Majestati, ac Serenissimo Bavaricæ Duci a consiliis, integritate vitæ, zelo religionis, legationibus obitis, « consilii prudentia, ac vivo verbi Dei eloquio librisque editis orbi notus, pie in Domino obiit anno « MDCXXX, v Decemb. »

31. « Huic elogio consonat historia manuscripta collegii Soc. Jesu Bambergæ eodem anno MDCXXX, ubi inter cætera de illo dicitur : « Vir erat boni « communis amans, et a virtute litterisque plurimum commendatus... sub infula vitam duxit « religiosam. » Hic igitur Suffraganeus edidit opusculum cui titulum fecit : *Duo specula Principis ecclesiastici*, e duorum laudatissimorum Præsulum ac Principum, Joannis Godefridi anno MDCXXII, xxix Decemb., et Nythardi anno MDXCVIII, xxvi Decemb. piissime defunctorum rebus præclare gestis heroicisque virtutibus potissimum conflata atque concinnata, et quatuor concionibus funebribus ad eorumque sepulturas et exsequias, in ecclesia cathedrali Bambergensi, lingua vernacula habitis, latine scriptis, publicæ luci et imitationi data et evulgata a Friderico Fernero, etc. Ingolstadii, typis Gregorii Hœnlin, anno Christi MDCXXIII. Ex hoc auctore pleraque, quæ hic adducuntur, deprompta sunt. Quæ ex aliis fontibus hausta fuerunt, suis locis indicantur. Ordinum a Nythardo, qui ætate prior est.

32. « Nythardus, ex nobili Franconicæ prosapia de Thungen, cum in ecclesia cathedrali Herhipoli jam fuisset perfunctus officio decani et modo ageret ejusdem ecclesiæ Præpositum, divino consilio, intercedentibus utique SS. Henrico et Cunegunde, quibus erat specialiter addictus, amplissimæ præposituræ suæ residentia in postremis habita et valedicta, translato domicilio, Bambergam commigravit ibique primam junioris instar canonici residentiam auspiciatus, uno propemodum eodemque anno, decurso residentiæ, quod vocant, tirocinio, capitulo annumeratus, cathedralis ecclesiæ decanus electus, rita sancto Ernesto Præsule, unanimi concapitulatum dominorum consensu, sine scrutinio, per Spiritus S. inspirationem, omni populo a summo usque ad minimum jubilante, episcopus electus fuit XIV Novemb. anno MDXCI.

33. « Et, quod mirum visu atque auditu, ad hoc summum animarum regimen ut se rite disponeret, quamprimum Bambergam accessit, mutato veteri canonicorum minus decente habitu, et omni pristina conversatione penitus abdicata, sic a se ipso distare cœpit, ut, omnium censura et judicio, in aliam hominem, qui secundum Deum creatus, translatus esse, ideoque cœlestium donorum, quæ de-

secundum a Patre luminum, capacissimus effectus esse crederetur. Rara hæc mutatio in vestibus, in moribus, in famulitiis, in domestico splendore, in quotidiana conversatione, in omni negotiorum tractatione, omnibus qui eum pridem noverant prodigio similis habebatur. Exinde innotuit efficacia patrocinii SS. Henrici et Cunegundis, quorum cultui et imitationi totum se dabat. Vitas ipsorum non solum assidue lectitabat, sed etiam ambas ex antiquo codice ms. ipsemet, apographi functus officio, manu sua descripsit.

34. « Horum patronorum exemplis incitatus, et divino fretus auxilio, opus prorsus arduum, et in istis rerum temporumque circumstantiis, ut summi etiam viri judicabant, factu impossibile aggressus fuit, scilicet reformationem ecclesiæ Bambergensis, quam hæresis ferme totam occupaverat et fœde contaminaverat. Nam in primis in ipsa urbe Bambergensi totus senatus civicus, exceptis duobus, Lutheranam sectam non solum pertinacissime tuebatur, sed et præcipuis ditiorum optimatum totius communitatis civium, numero circiter quinquaginta, conjuraverant, velle se potius cum bonis omnibus domicilium alio transferre, quam manus dare. In aliis plerique dioceseos civitatibus et oppidis ne unus quidem Catholicus civis reperiebatur. Nihilominus ut Imperialem hanc ecclesiam, sanctorum Henrici et Cunegundis nobilem filiam, e luporum faucibus eriperet, pastor hic non minus prudens quam fortis nihil intentatum reliquit.

35. « Re prius communicata cum Matthia Romanorum Imperatore, cum Wilhelmo Duce Bavaricæ, et cum nonnullis aliis orthodoxis Principibus, ac suo cathedrali capitulo, primo omnium ministros Prædicantes, qui nescio quorum conniventia, complures Bambergensis ditionis parochias occupaverant, ejecit. Deinde potestatem exercuit contra ludimoderatores, qui uti in plerisque civitatibus et oppidis hæresi erant infecti, ita et hæreses pueris instillabant, qua Lutheri catechismum illis inculcando, qua cantiunculis ab ecclesia Catholica rejectis eos depravando, et aliis millemodis perversa dogmata inserendo. Hos igitur tanquam exitiales floridæ juventutis corruptores amovit, iisque Catholicos subrogavit. Ulterius deinde progressus, præfectos omnes, quæstores omnes, judices locorum omnes, scultetos omnes, consules et civicos senatores omnes, qui Catholicæ religioni manus dare et eam profiteri abnuerent, loco movit, et alios eorum vice substituit.

36. « Hoc veluti præludio totius dramatis præmissa, conversionem ipsam subditorum provide auspiciatus fuit, et, inter innumeras libertinorum querelas, contradictiones, turbas, seditiones, acatholicorum principum comminationes et persecutiones, per plures annos fortiter prosecutus fuit. Et cum ad grande hoc molimen magni sumptus requirerentur, ne nervus rei bene gerendæ deesset, impensas circa suam personam, raro exemplo, ubicumque

poterat, constrinxit. Alicorum famulorum numerum ad tantam redegit paucitatem, ut vix Imperii Principis dignitatem tueri videretur. Fastum omnem et pompam respuebat, et victitabat tanta frugalitate, privatim præcipue cum pranderet aut cœnaret, ut, tribus ad summum ferculis vulgaribus contentus, religiosum potius in claustro, quam Episcopum et Principem in palatio repræsentaret.

37. « Econtra ubi divinus cultus, aut animarum reductio agebatur, nullis parcebat impensis. Sic ad excitandum et promovendum in juventute ardorem addiscendæ doctrinæ Christianæ, in sola munuscula catechetica, scilicet catechismum Canisii, et ejusdem libellos de præparatione ad confessionem et communionem, precationum formulas, rosaria, imagines et alia ejusmodi coemenda ingentem pecuniæ vim ex proprio peculio profudit. Sum oculatus testis, imo et cooperator exstiti, quando una vice tria florenorum millia in hunc finem Augustam destinavit, ut aliud nihil quam sacra ejusmodi amuleta, et excitatoria puerorum apophoreta compararentur. Quæ cum appulissent, omnia intra unius hebdomadæ spatium, per omnes hujus ecclesiæ parochias, admonitoriis adjunctis litteris, liberalissime dispersit.

38. « Non deerant e pecuniæ fœneratoribus, qui oggannirent, immodicas nimium expensas in reformationem diœceseos erogari, quando, cum tempore magis opportuno, omnia minore sumptu perficienda venirent; quibus ille dedit responsum Principe ecclésiastico dignum: « Ecclesiæ meæ bona temporalia, inquiebat, utilius numquam dispensabuntur, quam si ad ampliandam Dei gloriam, et animarum salutem promovendam atque propagandam insumantur. Quem enim alium in finem S. Henricus ecclesiam suam tantopere locupletavit? » Pastoralis hac vigilantia et liberalitate, nec non laborum et contradictionum invicta tolerantia, laudatissimus hic Præsul tantum effecit, ut intra septennium, hæretica lues ex tota ferme diœcesi fuerit profligata, et orthodoxa fides in eam reducta; et sic multa millia hominum non solum tunc viventium, sed etiam posteriorum, ab interitu vindicata sint.

39. « Qui Præsulis zelus quam acceptus fuerit S. Henrico, et apud Deum meriti, colligi ex eo potest quod cœlestis Paterfamilias fidem hunc in vinea Domini operarium, sub vitæ vesperam, per ipsummet S. Imperatorem, ejusque sanctissimam conjugem, ad mercedem æternam tam egregii laboris recipiendam, favore extraordinario vocare dignatus fuerit. Rem istam memorabilem Fornerus pag. 110, verbis sequentibus refert: Rem prorsus stupendam, inquit, virissimam tamen vobis referam; unde liquebit quis ei imminentem ex hac vita transitum vaticinando significarit. Anno MDCXVIII, qui ei fatalis fuit, cum, in festivitate S. Henrici Imperatoris, mane pontificali ritu sacris operatus esset, a prandio vitam ejusdem Sancti, sedens in oratorio suo, lectitabat, fenestras e regione cathe-

dralem ecclesiam spectantes, auræ captandæ causâ, apertas habens. Contigit inter legendum ut adversum campanile, ubi grandiores S. Henrici et S. Cunegundis campanæ pendent, perspiceret, ibique, superioribus e fenestris, S. Henrici et S. Cunegundis imperiali habitu atque corona, uti pinguntur, simulacra immeusa luce coruscantia, et sanctum quidem Henricum manu sibi annuentem cerneret.

40. « Visio ista horrorem primo incussit maximum; quem tamen, ubi se paululum collegisset et sanctis illis Patronis obnixius commendasset, superveniens interius mentis affusa consolatio sine mora expulit et abstersit. Ut autem rei veritatem penitus indagaret ac certius cognosceret, una cum ædituo cubicularium unum, post alterum eo submisit, ut quisnam in turri esset et ipsi cognoscerent. At illi quidem neminem penitus ibi se vidisse renuntiarunt, cum omnia perlustrassent; visio tamen illa permansit, illis præsentibus, tametsi nihil uspiam præter horrorem quemdam insolitum persentiscerent, nec quid sibi episcopus vellet, intelligerent. Et cum se tertio ostendisset eadem apparitio, tandem omnino disparuit. Contigit vesperi ut cum ipso, de more, per hortum ambulando, matutinas cum laudibus preces aut cœnam persolverem; quibus ad finem decursis, verbis hisce me allocutus est: Quæstio est ad te, doctor Forneri: si Sancti cuiquam appareant, et manibus quasi annuendo ad se vocent, quid significare existimas? Optimum omen, inquiebam, esse duco: signum est Sanctos eum, quem vocant, in suum consortium brevi adoptaturos. Et id colligere est ex variis apparitionibus Sanctorum, quas refert S. Gregorius Magnus in libris Dialogorum. Sic Ursino presbytero apparuerunt SS. Apostoli Petrus et Paulus, et eum ad cœlestia evocarunt.

41. « Sic Probo episcopo Reatino S. Juvenalis, S. Eleutherius Martyres obitus diem prænuntiarunt. Sic Arnulpho Suessionensi episcopo S. Michael Archangelus obitus diem prædixit. Sic Aredium, referente S. Gregorio Turonensi, S. Martinus et alii apparentes ad gaudia Beatorum invitarunt. Hæ tunc temporis historiæ mihi occurrebant. Ad quæ ille: Recte judicasti. Dicam tibi quid ante aliquot horas, hodierno etiamnum die, mihi contigerit: Et rem omnem, uti jam recensuimus, per ordinem exponebat. Et interpretatione visionis de instanti morte sua luculenter explicata, tandem ipsemet subjungebat: Audio similem visionem oblatam antecessori quondam meo, Wigando Redwitio (fuit is Episcopus Bambergensis quadragesimus, eo tempore quo hæreses totam Germaniam populabantur; qui Luthe-ro et ejus asseclis, si quis alius, strenuissime restitit, et ejus paradoxa ab ecclesiæ hujus ovili, quibuscumque poterat, remediis profligavit). Is porro eodem anno e vivis esse desiit. Videbis, inquiebat, idem et mihi eventurum. Nam in hujus anni fidem non ero supervicturus. Dixit, et verbo respondit eventus paulo ante finem ejusdem anni MDCXIII.

42. « Interea temporis summa et unica ejus cura fuit se sanctorum Patronorum consortio, ad quod ab ipsismet gratiosissime invitatus fuerat, dignum reddere. Restabant tunc temporis aliquot adhuc oppida, ut Hochstadiense, Hertzogenaucense, Obserscheinteldense, Burckunstudiense cum nonnullis pagis, in quibus reformatio quidem, et errantium ad Ecclesiae unitatem reductio jam inchoata, necdum tamen ad optatum finem perducta erat. Arbitratus igitur se sanctis Fundatoribus acceptissimum venturum, si ecclesiam ab ipsis fundatam, sine macula hæresis præsentare illorum conspectui posset, tota virum contentione in id perficiendum incubuit : et quod in votis habebat, est assecutus, Domino fidelissimi sui servi conatibus favente, et evidentibus gratiæ divinæ subsidiis cooperante.

43. « Præterea, cum sibi a S. Heinrico e turri manu annuente, denuntiari crederet illud Regum 4, cap. 20 : « Præcipue domui tuæ ; morierisenim tu et non vives, » cœpit omnia rite ordinare, tam quoad temporalia quam quoad statum animæ suæ. Peccata sua eleemosynis redimere cupiens, in omnia templa et monasteria pauperum religiosorum, in hospitalia et nosocomia largissimas eleemosynas destinavit : aliis quoque Christi pauperibus pecunias sine numero dispertiri curavi. Et postquam Herbipoli (quo propter negotia tanquam Præpositus illius ecclesiae concesserat) in morbum incidisset, tam mihi, quam aliis toto morbi tempore ipsi adstantibus, liberam de omnibus bonis suis, in horreis, in penuariis, in ære præsentis, quascumque vollemus, eleemosynas ad libitum nostrum pro anima sua, pauperibus et locis piis dispertiendi facultatem concessit, hæc sæpe iterans verba : Quidquid pro anima mea eleemosynarum erogaveritis, ego ratum habeo.

44. « Idque præsentibus etiam ecclesiae imperialis Bambergensis duobus Prælatibus, qui Herbipolim ideo descenderant, ut eum in morbo suo inviserent et consolarentur, pluries iteravit, addens non semel : Peccata mea gravissima sunt, et numero propemodum infinita : multis proinde et magnis eleemosynis diluenda. Ultimam suam voluntatem exposuit, ut sequitur : Omnia mea bona, inquit, de quibus ut peculio proprio, majori ex parte hereditario, disponere possum, in tres partes dividi volo. Prima detur Ecclesiae ; altera pauperum usibus impendatur ; tertia cognatis meis cedat, quos inter præcipuos esse volo eos qui in studiis adhuc versantur ; et fratris filios minores, ut in Catholica religione valeant educari. Nollem autem, de bonis Ecclesiae, mihi sanguine junctis quidquam elargiri, nisi ex patrimonio meo suppeteret, ut eis benefacere possem : scio enim ecclesiastica bona illis non deberi. Addidit in fine, sepeliri se velle in ecclesia cathedrali Bambergensi, sine pompa, et quam minimo fieri posset sumptu.

45. « Ceterum quam exacte se ad beatam mortem præparaverit, et quam pie illam oppetierit, Fornerus

pluribus paginis exsequitur. Demum concludit : Candide fateor, et quod res est, edico. Plurimis, qui pie admodum ex hac vita emigrare credebantur, adfui in extremis : sed neminem adhuc vidi in hodiernam diem, imo et vix audivi similem hominis jam morituri pietatem, qua ille diem suum clausit extremum. Tantum momenti et efficaciam ad bene moriendum habuit patrocinium SS. Heinrici et Cunegundis, et eorundem gratiosa apparitio, devotum sibi clientem ad beatam æternitatem invitantium. Videtur etiam hoc loco commemoranda alia visio Præsuli huic aliquot ante mortem horis oblata, qua certior factus fuit de futuro quondam successore suo, qui ea quæ ipse pro bono ecclesiae Bambergensis recte cœperat, strenue erat prosecuturus. Refert vaticinium illud sæpius laudatus Fridericus Fornerus in citato tractatu, *Duo specula Principis ecclesiastici*, et in concione secunda funebri de Joanne Godefrido ab Aschauen, pag. 60, ubi sic scribit :

46. « Cum Illustrissimus et Reverendissimus Bambergensis episcopus Nythardus, laudatissimæ memoriæ, anno MDCXVIII in ipsa S. Stephani festivitate, qua in vivis esse desiit, mane sacrificio interfuisset, ego, qui ei semper aderam, nostrum Joannem Godefridum, qui nudiustertius ex Galliis domum redierat, ad eum in lecto decumbentem, multis præsentibus, introduxi : quem cum ingredientem conspexisset, ad me conversus : Qualemnam, inquit, episcopum mihi adducis ? Ego illi : Illustrissime Domine, est juvenis Canonicus Joannes Godefridus ab Aschauen, paucos ante dies ex Gallia domum redux. Ejus itaque manu apprehensa : Iste, inquit, post paucos annos condecorabit sedem episcopalem S. Ottonis. Et post hæc verba conticuit meditantibus aliquantisper : ac demum de reditu ei est congratulatus. Recordabatur ejusmodi verborum non raro Illustrissimus noster Joannes Godefridus, piæ memoriæ ; vetabat tamen aliis evulgari.

47. « Hucusque verba Forneri pag. 60, qui supra pag. 44 retulerat, piissimam ejus matrem Brigittam de Zobel, dum filiulus ejus adhuc in cunis vagiret, nocte quadam, cum pridie sacram Eucharistiam sumpsisset, et filium suum Christo et Matri ejus devotius commendasset, mitra et habitu pontificali ornatum, ac miro fulgore coruscum ante se stantem conspexisse. Erat laudatus juvenis, qui tunc agebat annum ætatis vigesimum quartum, S. Heinrico specialiter devotus ; et eidem Sancto, ut merito creditur, apprime charus, non solum ob devotionis tenerritudinem, sed vel maxime ob similitudinem castimoniam, quæ juvenis supra communem modum effulgebat, et non ita pridem Herbipoli, ubi studiis vacabat, ejusce virtutis specimen dederat immortalis memoria dignum. Fornerus in concione prima funebri pag. 26, illud ita refert :

48. « Rem admirandam, verissimam tamen, vobis memorabo. Joannes Godefridus ab Aschauen in adolescentia sua, ut nemo non novit, formosissimus

erat et venustissimus ; pereleganti quoque corporis A constitutione : qua occasione humani generis hostis hæreditarius arrepta, ejus virginæ puritati hoc stratagemate insidias struxit, et pedicas objecit. Fæminæ quædam ex gynæceo magni nominis et illustris conditionis, instigante cacodæmone, insigni ejus forma et pulchritudine captæ, honoris specie ad convivium invitarunt : ubi, cum eum qui curam ex officio gerere debebat, nil mali suspicantem ex industria inebriassent, cubitumque ductari jussissent, ea nocte adolescentem quoque apud se retinere voluerunt, quia, ne ipse mali quidpiam subesse ratus, cum dormitum jam concessisset, libidinosa illa diaboli organa clam taciteque lectum ejus accesserunt, et verbis pariter lascivit, et quibuscumque poterant titillationibus ad res nefarias eum sollicitare cœperunt. Quid pudicissimus adolescens ? Horrendum vociferans, e lecto, ut erat, lineis caligit et indusio vestitus prosiliit, e manibus illarum erupit, ostium domus festinanter petiit, et, relictis omnibus post se vestimentis, ad domum cujusdam amici venit, ibique quod reliquum erat noctis, Deo gratias agens pro obtenta castitatis palma, quiete pergit.....

49. « Clericus tandem initiatus, majore solertia corporis et mentis castimonie sibi invigilandum existimavit ; idque tanto diligentius, quanto majores tum temporis corruptelæ passim vigeant..... Vix ævo nostro inventus est similis illi, qui tanto virginæ puritatis zelo conservaret legem Excelsi. Hujus C igitur castimonie aliarumque, quibus illa stipari solet, virtutum fragrantia delectatus S. Henricus videtur Joannem Godefridum selegisse, et a Deo obtinuisse pro sua Ecclesia episcopum, seu instrumentum maxime idoneum ad restituendum pudorem, qui non tantum in populo, sed etiam in clero, miserandum in modum collapsus fuerat. Unde cum, anno MDCIX XLVII episcopus in extremis ageret, virginæ conjuges S. Henricus et Cunegundis in turri ecclesiæ cathedralis denuo se conspiciendos et pro eligendo novo præsule sollicitos exhibuerunt.

50. « Id quod in opusculo, cui titulus ; *Luctus publicus Franconiæ ob immaturum e vita abitum Joannis Godefridi*, edito a collegio Societatis Jesu Herbipoli anno MDCXIII, pag. 3, hisce verbis refertur : SS. Henricus et Cunegundis paulo ante ejus electionem visi urbem e turri circumspicere, Quam apparitionem poeta sic exprimit :

Quem patriæ Pater
E censu Superum gravi
Henricus, lateri virgine conjuge
Adfixa, venerabiles
Acquisisse viros inter, episcopum
Fama diditur integra :
Urbem dum propriam, turrigera e domo,
Circumfundere lumina
Visus, quando abitum fata superstitis
Urgebant fera præsulis.

51. « Nemini tunc in mentem veniebat, in electione episcopali ex urna proditum Joannem Godefridum, tum quia is erat ex junioribus capitularibus, tum quia suffragia collimabant in Joannem Christophorum Neustetter dictum Sturmer, ecclesiæ imperialis decanum. Sed suffragium S. Henrici pro cliente suo Joanne Godefrido apud Deum demum prævaluit. Hinc, etiamsi memoratus decanus primo statim scrutinio in episcopum electus fuisset, noluit tamen dignitatem amittere. Et, licet a toto capitulo instanter rogaretur et urgeretur ad consentiendum, non tantum secundo et tertio, sed etiam quarto recusavit. Cumque hæc lucta diu teneret, demum, ipsomet decano præeunte, ex inspiratione Spiritus sancti et unanimi consensu dominorum capitularium B Joannes Godefridus ad Aschausen salutatus fuit episcopus Bambergensis XXI Julii, anno MDCIX. Electionem hanc, speciali Numinis providentia, in bonum Ecclesiæ Bambergensis, opis admodum indigæ, dispositam ac ordinatam fuisse, communis erat peritorum persuasio.

52. « Eminentissimus cardinalis Bellarminus in prima epistola ad Joannem Godefridum episcopum Bambergensem nuper electum, data IV Novemb. MDCIX, ita scribit : Illustrissime ac reverendissime domine, a Domino factum est istud ; et est mirabile in oculis nostris. Nuntius de electione illustrissimæ et reverendissimæ Dæm. vestræ lætificat universam civitatem Dei. Dolebamus oppressionem nobilis Ecclesiæ Bambergensis : et cum non succurreret aptum remedium, a Domino auxilium precabamur. Sed pius dominus fecit superabundantius quam petere aut intelligere poteramus. Superest nunc ut, qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiat, et per vos Ecclesia Bambergensis gloriam suam in præsentem recipiat, ut et vos in die Domini immortalem gloriæ coronam a Principe pastorum recipiatis.

53. « Idem cardinalis, eodem die et anno scribens serenissimo Bavarie duci Maximiliano, inter alia hæc habet : De electo vero Bambergensi quid dicam ? Sensi profecto incredibilem animi voluptatem, et tam manifestæ gratiæ Dei humillimas gratias egi. Ita ille. Historia inscripta collegii Soc. Jesu Herbipoli, illo ipso anno MDCIX, de episcopo Bambergensi recens electo ita loquitur : Ex partheniorum sodalium numero Ecclesiæ Bambergensi præsul divinitus datus est Joannes Godefridus ab Aschausen, homo philosophiam et leges humanas divinasque doctus, in quo nihil fastus aut fuci ; mores ad humanitatem compositi ; ætas florens, et, quod miseris, adolescentiæ vicinior ; prisce probitatis et sanctitatis severioris imago, etc.

54. « Quemadmodum autem præclarus adeo episcopus Ecclesiæ Bambergensi, tempore periculosissimo, satagente S. Henrico donatus fuit, ita idem episcopus, eodem sancto imperatore patrocinate, simul ac pastorem curam suscepit, res magnas pro Deo et Ecclesia, tam in restituendo cultu divi-

no quam in emendandis cleri et populi moribus aggressus fuit ; atque ipsa magnitudine operum quæ peregit, palam omnibus fecit, se non tam hominum quam cœlitus suffragiis ad episcopatum, pro bono Ecclesiæ assumptum. Quæ egregia facta cum Romam latere non possent, eminentissimus Bellarminus denuo ad Joannem Godefridum anno MDCX ita scribit : Quod egi in causa.... quamvis magna voluntate egerim, non tanti momenti fuit, ut opus esset fatigari in scribendo tantum episcopum et in rebus gravioribus occupatum. Quia tamen scribere libuit, mihi quoque respondere jucundissimum est ei viro, quem quasi de cœlo missum suspicio. Non novi de facie episcopum et principem Bambergensem Godefridum, sed ex operibus egregiis notissimum vehementer diligo et veneror ; et precor assiduo Deum ut, quem opportuno tempore, labenti Ecclesiæ Bambergensi præficere dignatus est, eum longo tempore incolumem servare, dirigere et protegere, et tandem etiam plenum dierum et meritorum gloriose coronare dignetur.

55. « Idem cardinalis anno MDCXII, XII Februarii, ad Fridericum Fornerum suffraganeum Bambergensem scribens, addit sequentia : Sed his omissis, gratias ingentes habeo pro iis quæ ad me scripsisti de insigni progressu optimi principis et episcopi vestri, quem non hominum vota aut studia, sed Deus ipse, pro sua infinita pietate. Ecclesiæ suæ donavit. Ego certe ita illi germana charitate afficior, ut, si pennas columbæ assumere possem, nihil me detineret quin statim ad ejus complexum volarem. Utinam multos ei similes non solum in Germania, sed etiam in Italia et in reliquo orbe Christiano haberemus ! Videremus enim continuo vineam Domini tam bonis agricolis commissam mirifice reflorescere. Precor illi ex corde longitudinem dierum, quanta necessaria est ad Ecclesiæ reformationem, etc.

56. « Plura ejusmodi in epistolis suis habet laudatus cardinalis, signanter extollens magnitudinem beneficii quod divina bonitas præstitit labenti Ecclesiæ Bambergensi, illi providendo de episcopo, « qui in vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum : qui curavit gentem suam et liberavit eam a perditione (*Eccli. L.*) ». Quod meritis et intercessioni SS. Heinrici et Cunegundis in acceptis ferendum esse probat pervigil eorum studium circa electionem hujus episcopi exhibitum, ut supra relatam fuit, nec non singularis episcopi devotio et fiducia erga sanctos fundatores ; cujus devotionis ac fiduciæ specimen aliquod hic subjungitur :

57. « Ut primum Joannes Godefridus onus episcopale suscepit, colluctatio illi fuit non tantum adversus spiritualia nequitie in cœlestibus, videlicet adversus hæresim, magiam, veneficia, dæmoniacum idolomaniam, fœdissimas carnis corruptiones, et innumera flagitiorum monstra, sed etiam contra formidabiles principum hæreticorum exercitus, Franconiæ perpetuo imminentes. Contra quos cœlesti præsidio sibi opus esse intelligens, ad S. Heinrici

patrocinium confugit. Et ut haberet adjutorii ipsius arrham, obtinuit ab Eberhardo Augustano episcopo, consecratore suo, gladium quo sanctus imperator quondam in præliis ad edomandos Ecclesiæ hostes usus fuerat : quem sanctum gladium accepit tanquam munus a Deo missum, cujus virtute arceret adversarios populi sui, qui erant multi et potentes. Imprimis Fridericus V, comes palatinus Rheni, invasor coronæ Bohemicæ ; Mansfeldius ; marchio Durlacensis, dux Anhaltinus, Christianus Brunswicensis seu Halberstadiensis, eorumque socii, qui diocesim Bambergensem, uti et Herbipolensem, foliis palam impressis, sibi in prædam destinaverant, et spe jam devoraverant.

58. « Quamvis autem in utramque diocesim pluries irruptionem tentaverint, Joannes Godefridus tamen (qui interea etiam Herbipolensis episcopus creatus fuerat) hostiles conatus partim elusit consilio, partim fregit fortitudine, opponendo hostibus copias suas, quas conscripserat, una cum copiis auxiliaribus serenissimi ducis Bavarie. Et dum milites pugnarent in patriæ confiniis, ipse interdum noctuque, projecta in terram facie, velut alter Moyses, pro populo suo orationes ad Deum fundebat. Et quod de die interdum ob legatorum, ac militiæ præfectorum, euntium ac redeuntium interpellationes, præstare non poterat, media surgens nocte, somno antelucanis excubiis majorem in modum coarctato, integris horis cum Deo colloquendo compensabat. Hiscæ armis devotus S. Heinrici cliens Ecclesiam suam, toto regiminis sui tempore, ab hostium irruptionibus, deprædationibus et incendiis (quin et a peste, quæ antea singulis annis Bambergæ sæviebat) servavit immunam.

59. « Supremum a S. Heinrico favorem Joannes Godefridus expertus fuit ante mortem suam, quam ei sanctus imperator una cum virginea conjugæ apparens pronuntiavit, ut refertur in Vita manuscripta hujus principis. Ab eo tempore non omisit se quam accuratissime ad felicem ex hac vita transitum comparare. Tota quidem vita ejus, præsertim quam in episcopatu duxit, fuit perpetua ad beatam mortem præparatio : habito tamen cœlesti de ea indicio, curas suas ad supremum illud negotium magis intendit. Cum, illo ipso anno quo obiit, ex præscripto medicorum, in arce Waldaschacensi, instaurandæ valetudini vacaret, toto eo tempore, sive publice sive privatim panderet aut cœnaret, ejus jussu semper aliquis e cubiculariis libellum Jeremiæ Drexelii S. J. de æternitate prælegebat, quem tempore illo totum tertio percurrit. Interea vero, dum aut balneis uteretur aut sudoribus eliciendis vacaret, aliis piis libellis, potissimum historiis de rebus gestis sanctorum legendis, animum relaxabat.

60. « Memini fuisse qui in mea præsentia ei suaderet res potius jucundas quam tetricas et melancholicas de morte, de inferno, de æternis damnatorum pœnis, illi tempori convenire quo valetudo curatur : respondit : Scio me brevi moriturum. Sto

ante januam æternitatis, etc. Illo ipso tempore sæpius de morte sua, quam vicinam aliquoties dictabat, et de dispositione ultimæ voluntatis mecum agebat. Similia et pronuper, Lanckhemium ad benedictionem domini abbatis eundo, et redeundo, soli secum in curru sedenti, ultro insinuabat, certum asserens non diu se victurum; et, ni maturandum esset iter Ratisbonense, nihil aliud diebus aliquot factitaturum quam domui suæ dispositurum, tanquam brevi moriturum, Vesperi ante abitum Ratisbonam versus, quo eum ad comitia Cæsaris obedientia, et singularis amor atque observantia vocabat, summo mane itineri se daturus, mihi valedicens dicebat: Videbimus nos mutuo; si non hic, Deo tamen dante, in cælis.

61. « Ex his colligi potest Joannem Godefridum de imminente sua morte bis fuisse cœlitus admonitum: semel ante susceptum iter Ratisbonense, quando solum intellexit mortem suam esse vicinam absque certa temporis determinatione: altera vice Ratisbonæ, ubi insuper cognovit se moriturum ante novissimi initium: id quod multis ante diebus apud diversos sæpius affirmavit; jussitque proterea testamentum suum Bambergæ Ratisbonam afferri.

62. « Porro hanc denuntiationem illi factam esse Ratisbonæ a SS. Heinrico et Cunigunde, habetur in Vita ipsius manuscripta. Neque mirum cuiquam videri debet quod Sancti hi Patroni tam exquisitam curam gesserint de clientis sui felici ex hac vita transitu; quia ille specialem illorum favorem speciali studio virginalis castimonie, tantopere ab illis admatæ, promeritus fuit. Hanc enim non solum in sua adolescentia, ut supra relatum fuit, sed etiam in totius vitæ suæ decursu contra quasvis carnis et satanæ tentationes invicte tutatus est. Quin et illustribus castissimæ vitæ suæ exemplis, quibusdam e Lutheri secta persuasit fide dignum esse quod SS. Henricos et Cunegundis in conjugio pari consensu virginalis continentiam servaverint, id quod homines ultra carnem nil sapientes tanquam fabulosum rejiciebant, adscribentes naturæ sterilitati et impotentie quod virtuti et gratiæ tribuendum erat. Jactabant insuper, ne quidem sacerdotes, multo minus conjuges posse esse continentes.

63. « In hanc rem memorabile quid refert Joannes Seller Soc. Jesu concionator cathedralis Ratisbonæ, in concione funebri quam ibidem habuit de Joanne Godefrido, tempore comitiorum, XII Januar., anno MDCXXIII. Cum Princeps quidam acatholicus cerneret quod Johannes Godefridus abominabilem clericorum concubinatam, libidosæque vitæ licentiam in sua diœcesi implacabiliter insectaretur, et incorrigibiles parochiis et beneficiis privaret, et e diœcesi dimitteret, in familiari cum Episcopo congressu contendebat sacerdotibus permittendum esse conjugium, eo quod illis impossibile esset servare continentiam, Episcopus econtra firmis rationibus ostendebat, cum divina gratia id esse possibile. Sed cum princeps acatholicus nullo id sibi argumento persuaderi sine-

A ret, dicebat Episcopus: non soleo quidem dicta mea juramento firmare; hac tamen vice, sacerdotali mea fide et dignitate assevero possibile esse, per Dei gratiam, caste vivere: quippe ipsemet ego, per omnem vitam meam, nunquam feminam attingi; neque ad id stimulum sensi. Princeps acatholicus percontans aiebat: An vere ita se habet quod dilectio vestra de se affirmat? Vere ita se habet, reposuit Episcopus; idque denuo mea episcopali fide sancte assevero. Commotus intime hoc sermone princeps acatholicus, Joannis Godefridi virgineas manus reverenter deosculatus fuit, una contestans hasce manus dignas esse quæ sacrificium offerant.

64. « Demum virginali castimoniam, quam Joannes Godefridus sub clientela SS. Henrici et Cunegundis, in adolescentiæ et reliquæ vitæ periculis, velut in medio fornacis Babylonicæ, illæsam ac sine ignis odore conservavit, eandem, sub eorundem Sanctorum patrocinio, feliciter æternitas intulit. Vos ipsos, inquit Fornerus in concione funebri Bambergæ habita, quotquot hic adestis, testes invoco, an non omnis ejus vita eximium castitatis sacerdotalis speculum possit appellari? Non dubitate eundem hunc castissimum Præsulem illibatam virginitatis florem, id quod mihi in ultimo adhuc itinere, quod cum ipso peregi, ut alias sæpius, concedidit, secum ex hac vita in alteram illam ad Christi æterni judicis tribunal haud dubie asportasse... Pugnavit animose nobilis Christi athleta et heros Joannes Godefridus, et gloriose triumphavit, et virginitatis aureolam, integra carne et membris, ut loquitur S. Hieronymus. reportavit.

65. « Obiit laudatissimus Princeps Ratisbonæ XXIX Decemb. anno MDCXXII, qui, uti, a SS. imperatoribus Heinrico et Cunegunde extraordinariis favoribus, in vita et morte ornatus fuit ita veneratione, tempore vitæ, sanctis patronis exhibita non contentus, voluit etiam funus suum exstare suæ erga illos reverentiæ monumentum. Nam humillimus Princeps æstimans se indignum communi cum Sanctis illis sepultura, jussit quidem corpus suum humari in cathedrali Bambergensi, non tamen in ipsa ecclesia, ubi Sancti quiescebant, sed subtus eam, in obscura crypta quæ est sub choro S. Georgii martyris, ad quem deinde, anno MDCLVIII, Sanctorum illorum ossa translata fuerunt. Sed Deus humilem servum suum vicissim in exanimi ejus corpore honorare dignatus est.

66. « Nam cum illud XV diebus post mortem, nimirum XII Januarii anni MDCXXIII (quo die solennes illius exequiæ, in præsentia procerum Imperii, Ratisbonæ in capella Cæsarea celebratæ sunt) habitu episcopali indutum, in tumba elevata, omnium conspectui exponeretur, facies ejus tota vivida et rubicunda apparuit, non secus ac si adhuc tum viveret. Ita testatur protocollum historicum urbis Ratisbonensis de anno MDCXXII et MDCXXIII. Et cum deinde sex alii dies insumerentur corpori ejus Bambergam devehendo, ubi demum die XIX Januarii, terræ man-

datum fuit, retinuit eandem gratiam, uti Fridericus A Fornerus, oculatus testis, pag. LIX asseverat dicens : Non mortuo similis, sed dormienti, jucundam semper et vivacissimam faciem post tot dierum itinera retinens usque ad horam sepulturæ.

67. « Talem venustatem contulit Deus corpori exanimi Joannis Godefridi, quod ille in vivis, tot asperitatibus, tot vigiliis, tot jejuniis in pane et aqua etiam inter principales epulas, tot flagellis, ciliciis, genuflexionibus, humicubationibus castigaverat : et insuper post obitum, ad majorem sui contemptum, et ad majorem sanctorum Heinrici et Cunegundis exaltationem, in profunda et obscura crypta, quo pauci homines intrare solent, tumulari jussit ! Sed ut ille se suaque contempserit et occultaverit, splendor tamen virtutum ejus ita regi non potuit quin multi cognoscerent et æstimarent. Litteræ annuæ collegii Societatis Jesu Ratisbonæ anno MDCXXII referunt, Ferdinandum II Romanorum Imperatorem mortem hujus Episcopi graviter tulisse, atque inter cætera dixisse : Fidum nos amicum, uterque episcopatus bonum Pastorem, subditi Patrem in hoc Principe amiserunt.

68. « Illustrissimus Dominus Carolus Caraffa episcopus Aversanus, Nuntius Apostolicus, Ratisbonæ tunc præsens, in libro cui titulum fecit : *Germania sacra restaurata* (ubi inter reliqua describit quid fuerit actum Ratisbonæ in conventu Electorum et Principum Imperii, a Ferdinando II Ratisbonæ celebrato anno MDCXXIII, ubi disceptabatur de Maximiliano Bavaro substituendo rebeli Friderico V Electori Palatino) de nostro Joanne Godefrido hæc habet : Hujus aliquando mentis fuerat Joannes Godefridus Princeps et Episcopus Herbipolensis, quo magis Dei zelo percitum Principem non vidit Germania. Is militum pater, sacerdotum exemplum, Principum decus, Catholicorum tutor, sui ipsius contemptor, Ecclesiæ Romanæ, ac Cæsareæ majestatis cultor acerrimus et prudentissimus, nihil nisi ad Electorem Catholicum suspirabat ; inter quæ suspiria, summo nostro omnium dolore ex hac vita discessit.

69. « Concludimus hanc narrationem elogio, quod Joanni Godefrido tribuit orator e Societate Jesu, præsens, ut videtur, sodalitatis Marianæ, in oratione funebri habita in templo Patrum Societatis Jesu Bambergæ XVIII Jan. anno MDCXXIII, ubi circa finem sic loquitur : Nihil præclarum animo lingi potest, cujus non eximia aliqua portio Joanni Godefrido nostro divinitus obtigerit. Exemplar virtutum fuit, in quod Episcopi omnes, Antistites omnes, Principes omnes intueri possint. Exemplar perfectionis, ad quod, tanquam ad relucens et tersissimum speculum, mores suos, vitamque componere ecclesiastici viri debeant. Exemplar numeris omnibus absolutum ostendere mundo Deus voluit, quid exacta virtus, in uno eodemque Episcopo ac Duce, cum maximo honore ac dignitate conjuncta possit..... Felicitatem tuam tibi gratulor. Scio, te non in Franconia tantum tua, sed toto universitatis hujus ambitu, gentium

omnium linguis ac litteris celebrandum. Intuebuntur in te omnia sæcula ; repetet te omnis memoria, omnis posteritas venerabitur, etc.

70. « Quæ de præclaris gestis et virtutibus duorum Episcoporum Bambergensium hæcenus allata sunt, non tantum ad illorum laudem, sed et ad quam maximam SS. Heinrici et Cunegundis gloriam pertinent. Inde siquidem clarius nobis innotescit quanti illorum intercessio apud Deum sit ponderis, et quanta sit eorum erga ecclesiam Bambergensem sollicitudo charitas et beneficentia. Quod enim duo isti Viri, periculosissimo tempore, mirabili Dei providentia ad episcopatum assumpti fuerint ; quod indutivirtute ex alto, posthabito omni terreno emolumento, contemptisque omnibus difficultatibus, tam magno pro Deo et subditis operati sint, et quod patriam Bambergensem, quæ ferme tota in hæresim et flagitia fœde prolapsa fuerat, tanta fortitudine simul ac prudentia ab interitu vindicaverint et ad viam salutis reduxerint, id Sanctorum istorum favore, patrocio et auxilio effectum est, uti nos extraordinaria illorum erga hos duos Episcopos vigilantia et sollicitudo non sinit ambigere. Multum quidem debet Bambergæ suis Sanctis, quod illorum pietate ac munificentia, sede episcopali et ecclesia Imperiali fuerint decorata, plus tamen se iisdem debere certissime sibi persuadeat, quod, postquam patria ferme tota hæresis jugo se improvide subdidisset, in infelicissimo illo statu non fuerit derelicta (uti multis aliis diocæsesibus in vicina nobis Saxonia, et aliis terris septemtrionalibus contigit), sed SS. Heinrici et Cunegundis sollicitudine, patrocio ac protectione, a perniciosissimo hæresis malo, inter innumeras licet difficultates, hostiliumque copiarum insidias et impugnationes, fuerit liberata, ac deinceps in Ecclesiæ Catholicæ gremio conservata. »

CAPUT III.

De S. Henrici Manto, ut vocant, Bambergæ in ecclesia Imperiali asservato.

71. Præter sacra cimelia de quibus supra in Commentario § 4 actum est, superesse diximus monumenta id genus alia, sed præcipua duo, Crucem nempe pretiosissimam in celeberrimo Benedictino Montis S. Michaelis, de quo ad Acta S. Ottonis locuti sumus, certis solemnioribus festis adhiberi solitam, et Mantele seu Mantum, ut vocant Bambergenses, puta togam vel pallium latissimum, uti hic vides, ad modum vetustioris casulæ, lateralibus aperturis carentis, in thesauro Imperialis ecclesiæ reconditum, quod ab Ismaele, de quo Anonymi Legenda meminit, confectum volunt, sancto Imperatori datum, ab eoque Cæsarei instar paludamenti in celebrioribus cæremoniis adhibitum, pluribus signis pretiosis opere Phrygio intextis ornatum, variisque inscriptionibus satis mirabili sacrorum profanorumque commixtione distinctum, quibus in rectum seusum ordinandis aut explicandis curiosa iugenia incassum hæcenus desudasse dicuntur. Quod certe experiri mihi licuit in eruditissimi Viri observationibus, infra

In-1, laborem et studium devoti ubi obsequium, nihil inaneum depone, ut vel in parva detentio...

21. Nihil scriptura de rebus ecclesie... Quae Antone scriptura in terra...

A sigillis, que dicitur sigilla facta sunt, mtraria... Henricus ipse videtur, tempore anno 1199...

APPENDIX

Forme que ad imperium Vian, ad Anagnin scriptura, ad S. Henrici...

CAPUT PRIMUM

De diplomate de data Vian hoc regis... Henricus imperator Vian S. Henrici...

Henricus facta facta, dicitur esse postquam... Henricus ipse videtur, tempore anno 1199...

2. Inde fortasse non inapte qui colligit, diploma... Henricus imperator Vian S. Henrici...